

УДК 343.522

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.16>

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЯКІ ПОЛЯГАЮТЬ У ПІДРОБЛЕННІ ДОКУМЕНТІВ

Яворський С.Й.,

*аспірант кафедри кримінального права і кримінології
факультету №1 ІПФПНП*

Львівського державного університету внутрішніх справ

Яворський С.Й. Об'єктивна сторона складів кримінальних правопорушень, які полягають у підробленні документів.

Аналізуючи систему кримінальних правопорушень, які посягають на документообіг та мають своїм змістом підроблення документів, ми виявили 22 самостійних склади відповідних посягань. Вони містяться у різних Розділах Особливої частини Кримінального кодексу України, а отже мають різну структуру безпосереднього об'єкта посягання, проте у кожному з них або у якості основного безпосереднього або додаткового обов'язкового безпосереднього об'єкта міститься документообіг, оскільки суть цих кримінальних правопорушень зводиться до того, що у результаті їх вчинення у об'єктивній дійсності з'являється несправжній, фальсифікований документ певного виду. Аналіз тексту КК України дав можливість виокремити специфіку формулювання об'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, які полягають у підробленні документів, і зробити висновок про те, що незважаючи на достатньо широкий термінологічний апарат, який користується законодавець для визначення діяння у складах підроблень, питань із встановленням змісту використаних ознак залишається більше, ніж виявлено відповідей. Метою цієї статті стало розкриття змісту ознак об'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, які полягають у підробленні документів та вироблення на цій основі пропозицій з удосконалення нормативних положень КК України.

Проведене дослідження дало можливість запропонувати наступні ключові позиції. Плюралізм у позначенні діяння як ознаки об'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, які полягають у підробленні документів – явище в цілому негативне і таке, якого варто позбутися у тексті чинного КК України. За невеликим винятком, який складають специфічні види підроблення, діяння у складах відповідних правопорушень варто позначити терміном «підроблення». При цьому зміст цього поняття варто розуміти так: підроблення – це вид (форма) обману, який полягає у повному чи частковому спотворенні змісту документа у результаті якого з'являється документ, що недостовірно відображає реальну дійсність. Таке розуміння підроблення дає можливість знайти додаткові аргументи на користь твердження про те, що підроблення документів можливе і шляхом бездіяльності.

Ключові слова: підроблення документів, об'єктивна сторона, склад кримінального правопорушення; уніфікація; обман.

Yavorsky S.Y. The objective side of the composition of criminal offenses consisting in the forgery of documents.

Analyzing the system of criminal offenses that encroach on the document circulation and whose content is document forgery, we discovered 22 independent compositions of the corresponding offenses. They are contained in different Sections of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine, and therefore have a different structure of the direct object of the offense, however, each of them, either as the main direct object or as an additional mandatory direct object, contains document circulation, since the essence of these criminal offenses is reduced to the point that as a result of their commission, in objective reality, an unauthentic, falsified document of a certain type appears. The analysis of the text of the Criminal Code of Ukraine made it possible to single out the specifics of the wording of the objective side of criminal offenses consisting of forgery of documents, and to conclude that despite the sufficiently

broad terminological apparatus used by the legislator to define the act of forgery, issues with establishing the content of the used features remains more than the identified answers. The purpose of this article was to reveal the content of the signs of the objective side of the composition of criminal offenses, which consist in the forgery of documents, and to develop, on this basis, proposals for improving the normative provisions of the Criminal Code of Ukraine.

The conducted research made it possible to propose the following key positions. Pluralism in marking the act as a sign of the objective side of criminal offenses consisting of forgery of documents is a generally negative phenomenon and one that should be eliminated in the text of the current Criminal Code of Ukraine. With the small exception of specific types of forgery, the term “forgery” should be used as part of the relevant offenses. At the same time, the meaning of this concept should be understood as follows: forgery is a type (form) of deception, which consists in the complete or partial distortion of the content of a document, resulting in a document that does not accurately reflect reality. This understanding of forgery makes it possible to find additional arguments in favor of the statement that forgery of documents is also possible through inaction.

Key words: forgery of documents, objective side, composition of a criminal offense; unification; deception.

Постановка проблеми. Аналізуючи систему кримінальних правопорушень, які посягають на документообіг та мають своїм змістом підроблення документів, ми виявили 22 самостійних складів відповідних посягань. Вони містяться у різних Розділах Особливої частини Кримінального кодексу України, а отже мають різну структуру безпосереднього об’єкта посягання, проте у кожному з них або у якості основного безпосереднього або додаткового обов’язкового безпосереднього об’єкта міститься документообіг, оскільки суть цих кримінальних правопорушень зводиться до того, що у результаті їх вчинення у об’єктивній дійсності з’являється несправжній, фальсифікований документ певного виду.

Чи не найважливішим елементом складу кожного кримінального правопорушення виступає його об’єктивна сторона, яка відображає так званий «зовнішній» бік вчиненого, є найбільш інформативним елементом, таким, що описаний у кожній диспозиції статті Особливої частини КК України. У зв’язку із цим, очевидно, на об’єктивну сторону складу кримінального правопорушення часто покладається функція розмежування суміжних складів між собою та з іншими правопорушеннями. Аналіз тексту КК України дає можливість виокремити специфіку формулювання об’єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, які полягають у підробленні документів і зробити попередній висновок про те, що незважаючи на достатньо широкий термінологічний апарат, який користується законодавець для визначення діяння у складах підроблень, питань із встановленням змісту використаних ознак залишається більше, ніж виявлено відповідей. Чи вкладалася змістовна відмінність між термінологічними зворотами «внесення неправдивих відомостей...» (ст. 158 КК України), «внесення завідомо неправдивих відомостей...» (ст. 205-1 КК України) та, наприклад, «включення завідомо недостовірних відомостей...» (ч. 2 ст. 158-3 КК України)? Чи є відмінність між «підробкою» та «підробленнями», та між «підробленням» та «виготовленням підроблених ...»? На ці та інші питання спробуємо надати відповіді у цій статті.

Стан дослідження проблеми. Ознакам об’єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, які полягають у підробленні документів, у науці кримінального права приділено достатньо багато уваги. Причому в окремих роботах можна зустріти не вірне уявлення про ознаки об’єктивної сторони складів відповідних кримінальних правопорушень. Так, зокрема, зазначається, що «основними, найбільш типовими способами вчинення підроблення документів та їх використання прийнято вважати такі: 1) підроблення посвідчення або іншого офіційного документа, який дає право на безкоштовний проїзд у громадському транспорті; 2) підроблення посвідчення або іншого офіційного документа, яка надає певні права (управління автотранспортом, для електромонтерів робота із певною електронапругою та ін.); 3) підроблення посвідчення або іншого офіційного документа, який дає право на володіння певним майном (будинком, земельною ділянкою та ін.); 4) підроблення посвідчення або офіційного документа, який дає право на отримання кредиту; 5) підроблення офіційного документа, який звільняє від певних обов’язків (лікування від алкогольної чи наркотичної залежності та ін.); 6) підроблення посвідчення або іншого офіційного документа, який дає право на роботу у певній галузі чи сфері (диплома кандидата наук, свідоцтва про закінчення курсів підвищення кваліфікації, свідоцтва про перепідготовку за певною

спеціальністю); 7) використання завідомо підробленого документа, яка надає право або звільняє від обов'язків» [1, с. 160]. Очевидно, що тут йдеться не про способи вчинення підроблення документів, а різновиди документів, які підробляються.

З іншого боку, можна зустріти роботи, в яких констатується термінологічний плюралізм та робляться пропозиції із уніфікації термінопонять, які використовуються законодавцем. Так, зокрема, зазначається, що «використання означених синонімів в Особливій частині КК є недоцільним, оскільки кожний з них не має самостійного навантаження, істотно відмінного від того, що несе споріднений термін. Їх використання породжує плутанину, труднощі при тлумаченні норм, де вживаються ці синоніми. З синонімічного ряду «підроблення», «підробка», «фальсифікація», «підлог» необхідно вибрати якийсь один, що точно та повно охоплював би обсяг та зміст поняття. Ми вважаємо, що з цього ряду слід вибрати термін «підроблення» [2, с. 147].

Теоретичну базу дослідження, результати якого викладено у цій публікації, становлять роботи таких вітчизняних науковців, як С.В. Безпалько, Н.М. Парасюк, С.С. Тучков.

Метою цієї статті є розкриття змісту ознак об'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, які полягають у підробленні документів та вироблення на цій основі пропозицій з удосконалення нормативних положень КК України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для виконання означеної вище мети, видається необхідних розкрити такі питання: 1) які термінологічні звороти використовуються законодавцем для позначення об'єктивної сторони кримінальних правопорушень, які полягають у підробленні документів та чи обґрунтований такий термінологічний плюралізм; 2) як можна визначити поняття «підроблення» із використанням родо-видового співвідношення понять; 3) чи можливе підроблення шляхом бездіяльності; 4) чи можливо та доцільно уніфікувати термінологію, що позначає об'єктивну сторону відповідних кримінальних правопорушень із урахуванням того, що КК містить декілька специфічних складів правопорушень, об'єктивна сторона яких позначена зовсім оригінально.

Напочатку публікації ми вже відзначали, що нами було виявлено 22 самостійні склади кримінальних правопорушень, які за своїм змістом полягають у підробленні тих чи інших документів. Абсолютна більшість з них має формальний склад, тобто за конструкцією об'єктивної сторони характеризуються тільки діянням. Винятком з цієї закономірності є склад правопорушення, передбачений ст. 223-1 «Підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів», диспозиція якого передбачає обов'язкове заподіяння значної матеріальної шкоди інвесторові у фінансові інструменти, який набув права власності на цінні папери. Враховуючи, що ця норма мала б бути спеціальною відносно ст. 366 КК України (склад якої є формальний), наведений виняток створює серйозні проблеми у кримінально-правовій оцінці вчиненого посягання у разі, якщо уповноважена особа є службовою і внесла в офіційний документ, який подається для реєстрації цінних паперів завідомо неправдивих відомостей. У такому разі у поведінці особи наявний склад кримінального правопорушення, передбаченого загальною нормою – ст. 366 КК України (яка до того ж є більш тяжким кримінальним правопорушенням) і одночасно відсутній склад правопорушення, передбаченого спеціальною нормою – ст. 223-1 КК України, оскільки відсутні необхідні суспільно небезпечні наслідки. Однозначної відповіді на питання про те, як потрібно кваліфікувати вчинене доктрина кримінального права не пропонує.

Анонсований на початку публікації плюралізм термінологічних зворотів виявився цілком характерним для позначення законодавцем ознак діяння у аналізованих складах кримінальних правопорушень. Аналіз тексту КК дав можливість виявити такі варіанти назв відповідних діянь:

1) внесення неправдивих (завідомо неправдивих) відомостей ... (ст.ст. 158, 205-1, 220-1, 223-1, 366, 376-1 КК України);

2) включення (внесення) завідомо недостовірних відомостей ... (ст.ст. 158-3, 220-2, 366-2 КК України);

3) внесення змін ... (ст. 220-2 КК України);

4) внесення ... неповних відомостей (ст. 220-2 КК України)

5) невнесення відомостей ... (ст. 400-1 КК України);

6) виготовлення ... (незаконне виготовлення) підроблених... (ст.ст. 158-3, 199, 224, 318, 358 КК України);

7) складання ... (ст.ст. 358, 366 КК України);

8) видача ... (ст.ст. 319, 358, 366 КК України);

9) підробка ... (ст.ст. 158-3, 200 КК України);

10) підроблення (інше підроблення) ... (ст.ст. 358, 366 КК України).

Крім того, назви окремих складів кримінальних правопорушень містять термін «фальсифікація»: ст. 158-3 «Фальсифікація, підроблення, викрадення, пошкодження або знищення виборчої документації, документації референдуму, викрадення, пошкодження, приховування, знищення печатки виборчої комісії, комісії референдуму, виборчої скриньки, списку виборців чи учасників референдуму» та ст. 220-2 «Фальсифікація фінансових документів та звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової установи або підстав для відкликання (анулювання) ліцензії фінансової установи» КК України. До того ж, одна диспозиція містить термін «фальсифікація» для позначення об'єктивної сторони вчиненого: ч. 1 ст. 321-2 «Порушення встановленого порядку доклінічного вивчення, клінічних випробувань і державної реєстрації лікарських засобів» серед форм об'єктивної сторони називає «...фальсифікація їх результатів...», що враховуючи порядок проведення випробувань, є специфічною формою підроблення документів.

Слово «фальсифікація» в українській мові має латинське походження і означає, насамперед, підроблення чого-небудь [3, с. 555]. Таким чином, зміст цього слова іншомовного походження означає підроблення і його використання у законодавстві нічим не обумовлене, якщо є український відповідник. Подібні міркування зустрічаються й у спеціальній літературі [4, с. 178].

Зміст інших термінів, якщо його уважно вивчити, також зводить до підроблення, незалежно від того, чи йдеться про внесення чи включення якої небудь інформації або відомостей до того чи іншого документа. При цьому значення також немає і відтінки характеристики такої інформації: чи вона недостовірна, чи вона неправдива, чи неповна, чи характеризує зміни вже наявної інформації – головне при цьому, що у результаті такої поведінки з'являється документ, який не відображає реальної дійсності – неправдивий документ.

З приводу цього у спеціальній літературі цілком справедливо зазначається, що «підроблення офіційних документів – це сукупність послідовних дій, завдяки яким виготовляється підробка, що створює уявлення про істинність зафіксованих у ній фактів... Тому вважаємо, що кримінально-каране підроблення охоплює такі види дій: 1) виготовлення підробленого документа (повне підроблення); 2) протиправне видозмінення справжнього документа, бланку, штампу чи печатки (часткове підроблення)» [5, с. 184-185]. Підтримуючи Н.М. Парасюк, С.В. Безпалько також зазначає, що «не вбачається відмінностей такої форми злочинного діяння як «складання завідомо підроблених документів» від «підроблення офіційних документів» за ознаками предмета чи мети діяння. Напевно, мова все ж таки йде про відмінність і не в способі вчинення злочинного діяння як ознаках об'єктивної сторони злочину, а в ознаках суб'єктів злочину, передбачених ст. 358 КК України. Складання передбачає діяння, яке вчиняється уповноваженою на це особою... При порівнянні ознак злочинного діяння у формі виготовлення у різних частинах ст. 358 КК України виявляється спільність, можна сказати, ідентичність даного прояву об'єктивної сторони аналізованого злочину. Різниця полягає у специфіці предметів злочинного посягання: у ч. 1 ст. 358 КК України передбачається відповідальність за виготовлення підроблених печаток, штампів чи бланків підприємств, установ чи організацій не залежно від форми власності, інших офіційних печаток, штампів чи бланків; у ч. 2 ст. 358 КК України – за виготовлення підроблених офіційних печаток, штампів чи бланків» [6, с. 36]. Варто також підтримати й наступні міркування: «Незаконне виготовлення підроблених документів» слід визнавати однією з форм, що характеризує окремий вид злочинного діяння, а саме – повне підроблення. Тому, якщо у диспозиції статті уже вжито термін «підроблення», то вказівка на «незаконне виготовлення» чи «виготовлення підроблених» є зайвою, оскільки не несе додаткового змістовного навантаження, а лише ускладнює правозастосування. Натомість, коли у диспозиції статті вказано лише на «виготовлення підроблених» чи «незаконне виготовлення» документів, то при кваліфікації слід установити ознаки, які характеризують повне підроблення, тобто створення документа «заново» [5, с. 185].

Аналіз змісту термінів, які використані у статтях про підроблення документів, а також положення диспозиції ч. 1 ст. 366 КК України, яке можна тлумачити так, що «підроблення» є родовим поняттям для «складання», «видачі» та «внесення до документа...», дає нам додаткові аргументи підтримати негативну оцінку термінологічного плюралізму та пропозицій зупинитися тільки на терміні «підроблення» для характеристики діяння у складі об'єктивної сторони аналізованих складів кримінальних правопорушень [2, с. 147].

При цьому варто погодитись, що «підроблення – це зміна змісту справжнього документа або складання повністю підробленого (фальшивого) документа, що зовні має ознак справжнього, заповнення бланка документа даними, що не відповідають дійсності» [7, с. 164]. Слушним у цьому відношенні є також відома науці класифікація підроблення на повне та часткове. При цьому ми підтримуємо підхід, відповідно до якого повне підроблення буде наявне у таких випадках: 1) коли документи походять не від уповноваженого суб'єкта органу державної влади, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, самозайнятої особи; 2) коли відсутні правові підстави для відображення відомостей, які фіксуються у підробленому документі; 3) коли документ виготовляється на підробленому бланку або хоча б і на справжньому, але зміст інформації, яка вноситься у нього, не дійсним [5, с. 185]. Часткове ж підроблення документа визначається нами як видозмінення справжнього документа. Для цього виду підроблення характерним є наявність справжнього документа, який містить усі необхідні реквізити та певні відомості офіційного характеру. Формування обману тут відбувається шляхом внесення змін чи доповнень у реквізитний склад, а також шляхом заміни окремих елементів змістовної частини документа. Цього може бути досягнуто шляхом виправлень, підчистки, закреслення, часткового чи повного знищення тексту підробки підпису, проставлення на документі підробленої печатки тощо [5, с. 185].

Для того, щоб адекватно визначити зміст поняття «підроблення», варто, видається, використати такий поширений у науці логіки прийом, як визначення поняття за допомогою родо-видового співвідношення. Іншими словами, серед усього розмаїття понять необхідно відшукати поняття, яке буде виступати «родовим» для поняття «підроблення». Не вдаючись у деталі міркувань, можна запропонувати родовим поняттям для поняття «підроблення» вважати «обман». Правильність такого припущення впливає і зі змісту відповідної поведінки, яка за своєю природою є нічим іншим, як обманом, і з змісту окремих нормативних положень КК України. Так, диспозиція ч. 1 ст. 409 КК України вказує на те, що способами ухилення військовослужбовця від несення обов'язків військової служби є, крім іншого, «...симуляція хвороби, підроблення документів чи іншого обману...». Тим самим законодавець недвозначно відносить підроблення документів до видів (форм) обману. На такий висновок вказувалося й у спеціальній літературі [8, с. 265].

Отже, у визначення поняття «підроблення» необхідно включити посилання на поняття «обман», що дасть можливість не відтворювати у визначенні загальні ознаки родового поняття, а зосередитись тільки на ознаках «видових», тих, що характерні саме цьому виду (формі) обману.

Крім дотримання законів логіки при визначенні відповідного поняття, встановлення родового поняття для підроблення дає можливість знайти додаткові аргументи і у спорі щодо того, чи можливе підроблення документів у формі пасивної поведінки – шляхом бездіяльності.

У спеціальній літературі щодо цього аспекту проблеми об'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, що полягають у підробленні документів зазначалося наступне: «Підроблення є суспільно небезпечною дією, яка заподіює істотну шкоду охоронюваним кримінальним законом суспільним відносинам. Під час підроблення у документі не просто спотворюється істина, а спотворюються такі дійсні факти, які мають юридичне значення. Підроблення документа може вчинятися тільки шляхом дії. Тобто, підроблення посвідчення чи іншого документа, передбаченого ч. 1 ст. 358 КК України є характерним для злочинного діяння у формі активної суспільно небезпечної поведінки винної особи. А отже, не можна завдавати цілеспрямований видозмінюючий вплив на будь-які речі шляхом бездіяльності» [6, с. 35]. При цьому авторка вступає у заочну полеміку із зарубіжними вченими, які вважають «пасивне підроблення» цілком можливим. Аргументами на користь своєї позиції, С.В. Безпалько, крім зазначеного вище, вказує на те, що «підроблення документів вчиняється не замовчуванням, а шляхом складання документа, в якому необхідні для його змісту факти умисно не відображаються. Виготовлення фіктивного документа шляхом повної бездіяльності є неможливим, так як документ є матеріальним продуктом» [6, с. 35].

Дозволимо собі не погодитись із висловленою точкою зору, зокрема, із таких міркувань. Якщо вважати «підроблення» видом (формою) «обману», що було доведено вище, варто пригадати, що й «обман» сам по собі має дві форми – активну та пасивну. При цьому «пасивним» є обман у випадку неповідомлення обставин, які є обов'язкові до повідомлення [9, с. 48]. Отже окремий вид обману – підроблення – також як і його родові поняття – може набувати двох основних форм – активної та пасивної.

Наступним аргументом на користь думки про те, що підроблення документів може вчинятися у «пасивний» спосіб – шляхом невнесення обов'язкової інформації у документ, є поява у 2017 році у тексті КК такого складу кримінального правопорушення, як передбаченого ст. 400-1 «Представництво в суді без повноважень». Диспозиція цієї статті містить вказівку на таку форму об'єктивної сторони відповідного складу, як «умисне невнесення адвокатом до ордеру відомостей щодо обмежень повноважень, встановлених договором про надання правничої допомоги». Ордер, відповідно до ч. 2 ст. 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [10] – письмовий документ, що у випадках, встановлених цим Законом та іншими законами України, посвідчує повноваження адвоката на надання правової допомоги. Бездіяльність, яка полягає у невнесенні визначеної у ст. 400-1 КК України інформації у ордер, має своїм наслідком появу документа, який недостовірно відображає правову дійсність – підробленого документа. При цьому адвокат виконує необхідні умови, які кримінальне право пред'являє для обґрунтування підстав відповідальності за бездіяльність: а) юридичний обов'язок діяти певним чином (визначений у ч. 4 ст. 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») та б) фактичну можливість так діяти (визначена змістом умислу та поняттям діяння у ст. 11 КК України). Отже, якщо ст. 400-1 КК України передбачає можливість вчинення підроблення шляхом бездіяльності, тоді чому б не поширити це розуміння й на інші види підроблення документів у кримінальному праві?

Серед посягань, які є предметом цього дослідження, є кримінальні правопорушення, що полягають у підробленні документів, об'єктивна сторона яких сформульована у дещо специфічний спосіб. Йдеться про посягання, передбачені ст.ст. 158-3; 319, 321-2, 364-2 та 384 КК України. Не вдаючись до детального аналізу ознак об'єктивної сторони цих складів, відзначимо, що ми відносимо їх до підроблення документів, зокрема, й з таких міркувань. Підписання головою, заступником голови, секретарем, іншим членом виборчої комісії, комісії референдуму протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці або дільниці з референдуму, протоколу про підсумки голосування в межах відповідного виборчого округу, округу з референдуму чи про результати виборів або референдуму до остаточного заповнення протоколу (ч. 1 ст. 158-3 КК України) своїм результатом має документ, який не містить обов'язкової змістовної частини, а отже є таким, який не відображає об'єктивної дійсності, а отже – є підробленим. Незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин (ч. 1 ст. 319 КК України) полягає у сучасних умовах у заповненні формуляра електронного документа без належних для цього підстав і полягає насамперед у виготовленні такого електронного документа, який без сумнівів є підробленим. Фальсифікація результатів доклінічного вивчення, клінічних випробувань лікарських засобів (ч. 1 ст. 321-2 КК України) полягає у внесенні неправдивої інформації у документ, в якому відображаються відповідні результати – те саме підроблення. До підроблення електронного документа (електронна система Рада), на нашу думку, належить й посягання, передбачене ст. 364-2 КК України «Здійснення народним депутатом України на пленарному засіданні Верховної Ради України голосування замість іншого народного депутата України». Ну й без сумнівів до підроблення документів варто віднести також окремі форми кримінального правопорушення, передбаченого ст. 384 КК України «Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу»: завідомо неправдивий висновок експерта та завідомо неправдивий звіт оцінювача. Ці акти мають обов'язкову документальну форму і у разі внесення до них «завідомо неправдивої інформації», очевидно будуть становити собою підроблений документ.

Враховуючи наведене, вважаємо за доцільне зберегти ці специфічні форми підроблення (за умови кримінально-політичного рішення про збереження таких проявів диференціації кримінальної відповідальності за підроблення документів). Решта ж складів, які були предметом розгляду у цій статті, варто уніфікувати у частині позначення діяння як ознаки об'єктивної сторони, використавши спільних для всіх термін «підроблення».

Висновок. Проведене дослідження дає можливість запропонувати наступні ключові позиції. Плюралізм у позначенні діяння як ознаки об'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, які полягають у підробленні документів – явище в цілому негативне і таке, якого варто позбутися у тексті чинного КК України. За невеликим винятком, який складають специфічні види підроблення, діяння у складах відповідних правопорушень варто позначити терміном «підроблення». При цьому зміст цього поняття варто розуміти так: підроблення – це вид (форма) обману, який полягає у повному чи частковому спотворенні змісту документа у результаті якого з'являється документ, що недостовірно відображає реальну дійсність. Таке розуміння підроблен-

ня дає можливість знайти додаткові аргументи на користь твердження про те, що підроблення документів можливе і шляхом бездіяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько С.В. Кримінологічна характеристика способів підроблення документів, печаток та штампів, їх збуту, використання підроблених документів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Право*. 2011. Випуск 16. С. 158–162.
2. Тучков С.С. Визначення підроблення за Кримінальним кодексом України. *Право і безпека*. 2003. № 2'3 С. 144–148.
3. Словник української мови: в 11 томах. Том 10. Київ, 1979.
4. Тучков С.С. Обумовленість змісту певних кримінально караних підроблень положеннями міжнародних актів. *Кримінальне право в умовах глобалізації : матер. Міжнар. наук.-практ. конфер.* м. Одеса, 25 травня 2018 р. Одеса, 2018. С. 176–179.
5. Парасюк Н.М. Підроблення як форма злочинного діяння (проблеми кримінально-правового регулювання). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 6. С. 183–187.
6. Безпалько С. Об'єктивні ознаки підроблення документів, печаток, штампів і бланків, збуту та використання підроблених предметів. *Закон и жизнь*. 2013. № 1. С. 33–66.
7. Котковський В.С., Дробчак А.Л. Юридичний аналіз підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців. *Правове життя сучасної України: у 3 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) Одеса: Гельветика, 2020. Т. 3. С. 164–166.
8. Парасюк Н.М. Юридичний аналіз підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених документів за кримінальним правом України. *Університетські записки*. 2008. № 3 С. 262–268.
9. Собко Г.М. Обман як спосіб вчинення психічного насильства. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 2. С. 47–49.
10. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України від 02.07.2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (Дата звернення 17.07.2023).